

Основні терміни

Тема 1. «Загальна характеристика витрат»

Граничні витрати – приріст сукупних витрат унаслідок приросту обсягу виробництва на гранично малу величину.

Дегресуючі витрати – витрати, відносна зміна яких менша за відносну зміну обсягу виробництва (коефіцієнт еластичності витрат $k_e < 1$).

Елементи витрат – витрати, однорідні за змістом (видом).

Змінні витрати – витрати, загальна сума яких змінюється внаслідок зміни обсягу виробництва.

Калькуляційні статті витрат – групи витрат, за якими визначається собівартість продукції.

Коефіцієнт еластичності витрат – відношення відносної зміни витрат до відносної зміни обсягу виробництва.

Непрямі витрати – витрати, які на можна віднести безпосередньо (прямо) на конкретні види продукції у багато продуктовому виробництві.

Нерегульовані витрати – витрати, на величину яких не може впливати певний центр відповідальності (підрозділ).

Нерелевантні витрати – витрати, які не залежать від альтернативних варіантів управлінських рішень і тому не враховуються в порівняльних обчисленнях.

Неявні витрати – витрати, що характеризують нереалізований дохід від альтернативного використання ресурсів.

Постійні витрати – витрати, які в межах даної виробничої потужності не залежать від обсягу виробництва (коефіцієнт еластичності дорівнює нулю).

Прогресуючі витрати – витрати, відносна зміна яких більша за відносну зміну обсягу виробництва (коефіцієнт еластичності витрат $k_e > 1$).

Пропорційні витрати – витрати, відносна зміна яких дорівнює відносній зміні обсягу виробництва (коефіцієнт еластичності $k_e = 1$).

Прямі витрати – витрати, які можна безпосередньо (прямо) віднести на конкретні види продукції.

Регульовані витрати – витрати, на величину яких впливає певний центр відповідальності (підрозділ).

Релевантні витрати – витрати, які залежать від альтернативних варіантів управлінських рішень і враховуються у порівняльних обчисленнях.

Середні витрати – середня величина витрат на одиницю продукції за певний період виробництва.

Структура витрат – співвідношення витрат за певними класифікаційними ознаками.

Явні витрати – витрати, що формуються згідно з чинною системою (стандартами) бухгалтерського обліку (бухгалтерські витрати).

Тема 2. «Система управління витратами»

Директ-костінг — метод формування собівартості продукції за змінними (прямими) витратами.

Мотиваційний аспект управління витратами — функція з управління витратами, яка полягає у спонуканні працівників до дотримання встановленого рівня витрат і пошуку шляхів його зниження.

Нижня межа ціни — рівень мінімально допустимої ціни на продукцію підприємства; встановлення ціни на продукцію нижче зазначеного рівня робить подальше виробництво продукції та продаж її недоцільним.

Організаційний аспект управління витратами — функція з управління витратами, яка полягає у визначенні місць формування витрат і центрів відповідальності за їх дотримання, розробленні ієрархічної системи лінійних і функціональних зв'язків відповідних працівників підприємства.

Стандарт-кост — формування фактичних витрат на основі їх стандартизованих величин і відхилень від них.

Управлінський аспект формування витрат — формування витрат з позицій внутрішніх потреб підприємства.

Управління витратами — процес цілеспрямованого формування витрат за їх видами, місцями і носіями за постійного контролю і стимулювання зниження їх рівня.

Фінансовий аспект формування витрат — формування витрат для потреб державних установ, банків, акціонерів, інших зовнішніх щодо підприємства економічних агентів.

Функціональний аспект управління витратами — комплекс робіт з управління витратами, які безпосередньо забезпечують цілеспрямоване формування витрат (планування, регулювання, облік, аналіз).

Тема 3. «Формування витрат за місцями і центрами відповідальності»

Безнапівфабрикатний метод — метод формування внутрішніх витрат, за якого вартість напівфабрикатів власного виробництва не відноситься на собівартість продукції виробничих підрозділів.

Кошторис підрозділу — план витрат підрозділу на виробництво продукції (надання послуг) за плановий період незалежно від ступеня її готовності.

Кошторис підрозділу за угодою (замовленням) — план витрат підрозділу на виконання угоди (замовлення).

Метод взаємних послуг — метод розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів, за якого їх витрати розподіляються до певного моменту поетапно між відповідними основними, допоміжними та обслуговуючими підрозділами, на останньому етапі розподілу залишки витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів відносять на основні виробничі підрозділи прямо.

Метод прямого розподілу — метод розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів, за якого їх витрати безпосередньо списують на основні виробничі підрозділи.

Метод системи рівнянь — метод розподілу витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів, за якого розподіл витрат допоміжних та обслуговуючих підрозділів

відбувається з урахуванням взаємних послуг, відповідні обчислення передбачають складання та розв'язання системи рівнянь.

Місце витрат — робоче місце або сукупність організаційно поєднаних робочих місць (дільниці, відділення тощо).

Напівфабрикатний метод — метод формування внутрішніх витрат, за якого до складу витрат підрозділів входить вартість напівфабрикатів і продукції, виготовленої іншими підрозділами підприємства.

Центр відповідальності — сегмент діяльності підприємства, очолюваний певною особою, яка несе персональну відповідальність за встановлені показники його роботи.

Центр витрат — різновид центру відповідальності, в якому контролюються лише витрати (організаційно центр витрат може формувати місце витрат або сукупність організаційно поєднаних робочих місць).

Центр інвестицій — різновид центру відповідальності, в якому контролюються витрати, надходження та інвестиції.

Центр прибутку — різновид центру відповідальності, в якому контролюються доходи і витрати.

Тема 4. «Методичні основи обчислення собівартості окремих виробів»

База розподілу непрямих витрат — показник, пропорційно величині якого розподіляється певна стаття непрямих витрат.

Калькулювання — визначення собівартості одиниці продукції.

Калькулювання за замовленням — визначення собівартості конкретного виробу (замовлення) за індивідуальними витратами (суднобудування, космічне машинобудування, будівництво, науково-дослідні роботи та ін.).

Калькулювання за неповними витратами — визначення собівартості продукції, здійснюване за частиною операційних витрат (виробничих, прямих, змінних).

Калькулювання за повними витратами — визначення собівартості продукції, здійснюване за всіма операційними витратами.

Калькуляційна одиниця — одиниця виміру об'єкта калькулювання, стосовно якої обчислюються витрати.

Крива освоєння — графічне зображення динаміки собівартості нової складної продукції в процесі освоєння її виробництва.

Об'єкт калькулювання — продукція (послуга), собівартість якої визначається.

Попроцесний метод обліку та калькулювання — метод обліку та калькулювання за певними процесами (стадіями), які є відносно відокремленими частинами загального технологічного процесу (текстильне, хімічне, металургійне виробництво тощо).

Сукупне (комплексне) виробництво — виробництво, в якому з тої самої сировини та в результаті одного технологічного процесу одержують декілька продуктів (хімічна, харчова промисловість, виробництво кольорових металів тощо).

Тема 5. «Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів»

Бухгалтерський облік — вид обліку, за якого відбувається суцільне, безперервне та взаємозв'язане відображення господарської діяльності підприємства.

Гнучкий кошторис — кошторис, який фіксує планові витрати для фактичного обсягу виробництва.

Індекс виконання плану — співвідношення фактичного і планового обсягів випуску.

Коефіцієнт трудової участі — показник кількісної оцінки внеску кожного члена колективу (бригади) в загальні результати роботи.

Оперативний облік — вид обліку, який формує інформацію для поточних потреб в управлінні окремими господарськими операціями чи їх комплексними групами.

Статистичний облік — вид обліку, який формує інформацію про масові якісно однорідні явища.

Управління за відхиленнями — один з основних способів організації управління з оберненим зв'язком, за якого обернений зв'язок спрямований від виходу об'єкта управління до органу управління.

Тема 6. «Аналіз системі «Витрати-випуск-прибуток»

Коефіцієнт безпеки операційної (виробничої) діяльності — коефіцієнт, що показує відносне допустиме зниження обсягу операційної діяльності (обсягу виробництва) з огляду на її прибутковість. Нижньою межею такого зниження є точка беззбитковості.

Коефіцієнт маржинального прибутку — відношення маржинального прибутку до доходу (виручки) від продажу продукції.

Маржинальний прибуток — різниця між доходом (виручкою) від продажу продукції і змінними витратами.

Операційний ліверидж — показник, що характеризує відносну зміну прибутку внаслідок відносної зміни обсягу продажу продукції.

Точка беззбитковості — обсяг виробництва, за якого сукупні операційні витрати дорівнюють доходу (виручці) від продажу продукції.

Цільовий прибуток — прибуток, який для підприємства є прийнятним (бажаним) у певному періоді, виходячи з його стратегічних завдань.

Тема 7. «Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат»

Лізинг — надання власником (лізингодавцем) певному суб'єкту (лізингоодержувачу) на обумовлений договором термін майна за встановлену періодичну плату — лізингові платежі. Лізинг є специфічною формою оренди.

Лізингові платежі (орендна плата) — поточні (щорічні) платежі лізингоотримувача лізингодавцю згідно з договором лізингу, основними складовими яких є відшкодування зносу майна (амортизація) і лізинговий дохід (дохід на позичковий капітал).

Оптимальна партія поставки матеріалів — партія поставки, яка забезпечує мінімальні витрати на поставку матеріалів та зберігання їх на складі у вигляді запасів.

Оцінювання вибуття запасів за ідентифікованою собівартістю — оцінювання вибуття незамінних матеріалів, здійснюване за їх індивідуальною собівартістю (матеріали для оригінальних виробів, спецзамовлень).

Оцінювання вибуття запасів за методом «останній — перший» (LIFO) — оцінювання вибуття запасів, здійснюване за собівартістю матеріалів, які надійшли на склад останніми.

Оцінювання вибуття запасів за методом «перший — перший» (FIFO) — оцінювання вибуття запасів, здійснюване за собівартістю матеріалів, які надійшли на склад першими.

Параметри адаптації — кількість устаткування, час та інтенсивність (продуктивність) його роботи. Відповідно є три методи адаптації: за кількістю, за часом та за інтенсивністю роботи устаткування.

Поточна вартість майбутніх платежів (витрат) — величина майбутніх платежів (витрат), оцінена у поточній (теперішній) вартості за методом дисконтування.

Практичні завдання

1. Розподілити наведені у таблиці деякі витрати багатого продуктового підприємства за звітний період за зазначеними класифікаційними групами, поставивши у відповідній графі знак «+».

Розподіляючи витрати, зважати на те, що до виробничих належать витрати в межах виробничих підрозділів (цехів). Решта витрат вважаються невиробничими (адміністративними і на збут продукції).

Таблиця

Елементи витрат	Витрати підприємства					
	ви ро бн ичі	нев ир об ни чі	пр ямі	не пр ямі	з мі н ні	п о с ті й ні
Основні матеріали						
Допоміжні матеріали: - для виготовлення продукції (фарби, лаки, кріпильні вироби) - для обслуговування устаткування (мастило, охолоджувальні речовини)						
Технологічний інструмент						
Електроенергія: - технологічного призначення - на освітлення						
Зарплата: - виробничих робітників на відрядних роботах - виробничих робітників на почасовій оплаті - управлінського та обслуговуючого персоналу цехів - спеціалістів заводууправління						
Амортизація: - устаткування і будівель цехів - загальнозаводських приміщень						
Реклама						
Комісійні виплати, пов'язані з реалізацією продукції, % від обсягу продажу						

2. Задача.

За звітний період обсяг виробництва цеху збільшився на 20%, а сукупні витрати зросли з 400 тис. грн. до 460 тис. грн.

Розподілити загальні витрати звітного періоду на змінні та постійні на основі їх динаміки.

Обчислити планові витрати, якщо обсяг виробництва в плановому періоді зросте на 10%.

Вказівка. Вважати величину постійних витрат у звітному та плановому періодах однаковою і визначати її з допомогою рівняння, в якому постійні витрати – невідома величина.

3. Задача.

За звітний період обсяг виробництва збільшився на 20%, а сукупні виробничі витрати зросли на 15%.

1. Визначити частку постійних витрат у їх загальній сумі за звітний період.
2. Обчислити, на скільки зростуть сукупні витрати у плановому періоді, якщо обсяг виробництва зросте на 18%.
3. Визначити частку постійних витрат у плановому періоді.

4. Задача.

Змінні витрати на один виріб становлять 700 грн., постійні витрати за рік – 300 тис. грн. Річний обсяг виготовлення і продажу виробу – 1000 шт.

1. Визначити ціну виробу, за якої підприємство отримає 200 тис. грн. річного прибутку.
2. Обчислити, на скільки треба збільшити обсяг виробництва щоб одержати такий самий прибуток, знизивши визначену ціну на 10%.

Вказівка. Скласти рівняння, в якому прибуток обчислюється як виручка мінус витрати. В першому випадку невідома величина рівняння - ціна, в другому обсяг виробництва.